

דף מקורות - פרשת ויצא – הברכה הנסתרת

השיעור השבועי של הרב יצחק חי זאגא בבית הרב קוק, אור לז' כסליו תשע"ז, כנס 'מעלה', לכבוד מו"ר הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל

א. בראשית כט - 'ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ד' בעניי כי עתה יאהבני אישי.

ב. ברכות ז - 'ראובן, אמר רבי אלעזר, אמרה לאה, ראו מה בין בני לבן חמי. דאילו בן חמי, אף על גב דמדעתיה זבניה לבכירותיה, דכתיב וימכר את בכרתו ליעקב, חזו מה כתיב ביה: וישטם עשו את יעקב, וכתיב: ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים וגו'. ואילו בני, אף על גב דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה, דכתיב: ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף, אפילו הכי לא אקנא ביה, דכתיב: וישמע ראובן ויצלחו מידם. רש"י - על שם העתיד קראה שמו, כדאמרינן לקמן, שמא גרים.

ג. בראשית לה - 'ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר. בני לאה בכור יעקב ראובן. רש"י - וישכב. מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה. ולמה בלבל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבל. ויהיו בני יעקב שנים עשר - ..ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכולן שוין, וכולן צדיקים, שלא חטא ראובן.

ד. בראשית מב - 'ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אתו על ידי. ויאמר לא ירד בני עמכם. רש"י - לא קבל דבריו של ראובן. אמר בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני.

ה. בראשית מט - 'ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז. פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה. רש"י - הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך אל תותר, אל תתרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך. ..אז חללת. אותו שעלה על יצועי, שם שכינה שדרכו להיות עולה על יצועי. תרגום יונתן - מדמינא לך לגינא קליא, דעלון לגווה נחלין מוחין מתגברין, ולא יכילת למסובלא יהון ואסתחיתת, כן איתרעת ראובן ברי, די חטית לא תוסיף, ועל די חטית ישתביק לך, ארום אתחשב לך, כאילו עלתה לאיתא דשמש עמה אבוך בעידן דבלבילתא שוויי דסליקת עלה. רמב"ן - פחז שם דבר, מן אנשים רקים ופוחזים (שופטים ט ד), ריקים ונמהרים, קלי הדעת. ורבותינו משתמשים בו תדיר. ..עמא פחיזא דאקדמיה פומיה לאודניה..

ו. הדר זקנים מט' ד - 'מיהרת כמים.. נחנו נעבור חלוצים, לפיכך אל תותר, לכך תזכה כשתעבור במלחמה לא ישאר לך אפילו אחד כדכתיב יחי ראובן ואל ימות כלומר יהי חזק ובריא במלחמה ואל יהרג.. אתה ראוי לכל הברכות האלה כי עלית משכבי אביך, לשון עילוי, כלומר עשית מעולה וחשוב. ארץ ישראל שנקראת משכבי אביך שנאמר הארץ אשר אתה שוכב עליה. כלומר כשהתנדבת לצאת ולעבור את הירדן ולהלחם עם גד אחיך בראשונה אז הראית לכל שארץ ישראל חשובה. אז חללת יצועי עלה. כלומר באותו זמן תהרוג הכנעני שכובש את הארץ מבני שם.. חולל לשון הורג.

ז. מעייני הישועה עמ' קמח - 'ישנם שני מיני קטגוריא של העמים על ישראל. האחת, שאין ישראל טובים מהם, כטענת עוזא שרו של מצרים, 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה', והשניה שגם הם טובים כמו ישראל, כטענת עשו, 'הברכה אחת היא לך אבי, הלא אצלת לי ברכה'. כלומר, בודאי הנחת ברכה בשביל יעקב, ובאותה ברכה תברך אותי שגם אני כיעקב, ונגד זה בא ראובן, שיסודו להראות 'מה בין בני לבן חמי'.

ח. שבת פח - 'ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא, וקא מייץ בהו, וקא מבען אצבעתיה דמא, אמר ליה, עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו

קיימיתו! ברישא איבעיא לכו למשמע, אי מציתו קבליתו, ואי לא, לא קבליתו. אמר ליה, אנן דסגינן בשלימותא, כתיב בן, תמת ישרים תנחם, הנך אינשי דסגן בעלילותא, כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם.

ט. ד"ה א' ה' - 'ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתיחש לבכרה. כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו.. ב"ר פד - 'אמר לו הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה, חייך שבן בנך עומד ופוחח בתשובה תחלה ואיזה זה הושע, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך.

י. מעייני הישועה שם - הקטגוריא הראשונה היתה בגאולה הראשונה במצרים, ועם קפיצת ישראל לתוך הים למען שמו, וזכו שתראה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, הראו בזה שאין שום מקום לקטגוריא הזאת, ולעתיד לבוא בעת קץ הימין, תתעורר גם הקטגוריא השניה לאמר, 'כלום כפית עלינו הר כגיגית' (ע"ז ב:). יתן ד' עליהם את כל האלות האלה, ובזה תהיה הבחינה, כי אצל ישראל פעלו האלות לשוב אל ד', אולם אצל האומות הוא להיפך..

יא. מעייני הישועה קמז - 'כשם שהתכלית בבריאת העולם, היא לירא מלפניו יתברך, 'והאלוקים עשה שייראו מלפניו', כן משלמות הבריאה שבצירוף יראת ד' יתגלה גם מה שנתרבה ליראה זו, 'את ד' אלוקיך תירא לרבות תלמידי חכמים' (פסחים כב), וכללות ישראל הם תלמידי החכמים של העולם וצריכים העמים לירא מפניהם, 'וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך'. וכל זמן שאינם מכירים את ערכם הגבוה-האלוקי של ישראל, לא לבד שלא תיתכן להם הכרה בגדולת ד' יתברך, שכן כל שפע של אמונה וטהרה, מוכרח לבוא דוקא על ידי הצינור של ישראל, והם צריכים להיכנע אליהם ולהודות בתפארת גדולתם, אלא שהם פוגמים גם בישראל, שגם הם לא יוכלו לקיים במלואה מצות יראת ד', ובכל פעם שמתעורר אור הגאולה, לצאת מן הכח אל הפועל, נדרשים העמים לירא מפני הקב"ה, ועל כן ר' עקיבא שבזמנו נתעוררה הגאולה - אלא שהיתה בבחינת נפל - גלה אז את הדרש את ד' אלוקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, שבעיקרו הכוונה לכללות ישראל, שהם התלמידי חכמים של כל העולם.